

Κωστή, Κ. (2014α). Μουσείο και Παρελθόν: Προτάσεις για εφαρμογές στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. *Αρχαιολογία & Τέχνες, Αφιέρωμα: Τα μουσεία και η μουσειολογία στη σύγχρονη κοινωνία. Νέες προκλήσεις, νέες σχέσεις, Μέρος ΙΕ'* (Διαθέσιμο στο διαδίκτυο, στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.archaiologia.gr/blog/2015/02/16/%CF%84%CE%B1-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B7-%CF%83%CF%8D%CE%B3-16/>, τελευταία επίσκεψη 08.11.2015).

Μουσείο και Παρελθόν: Προτάσεις για εφαρμογές στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

i. Εισαγωγή

Όπως είναι γενικά αποδεκτό, τα μουσεία, οι αρχαιολογικοί χώροι και οι συλλογές αποτελούν χώρους μάθησης που παρέχουν πλούσια ερεθίσματα για την κατανόηση της ζωής ως διαχρονικού φαινομένου, το οποίο ξεκινά από το παρελθόν και οι συνέπειές του έχουν επιπτώσεις στη σύγχρονη εποχή. Η παραδοχή αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική για την εκπαίδευση, και μάλιστα τη Δευτεροβάθμια, καθώς ένα μεγάλο μέρος του αναλυτικού προγράμματος στη βαθμίδα αυτή περιλαμβάνει την ενασχόληση με το παρελθόν.

Τα τελευταία χρόνια νέες αναζητήσεις στο χώρο της εκπαίδευσης, τόσο στο εξωτερικό όσο και στην Ελλάδα, οδηγούν σε επαναπροσδιορισμό των μέσων και των ερμηνειών με τα οποία επιχειρούμε να κατανοήσουμε και να προσεγγίσουμε το παρελθόν στο σχολείο. Το μουσείο, ως εναλλακτικό περιβάλλον μάθησης, προβάλλεται συχνά στο πλαίσιο αυτό ως φυσική προέκταση της σχολικής τάξης, η οποία μπορεί να συμβάλει στην καλλιέργεια του ενδιαφέροντος και στη διαμόρφωση κλίματος κατανόησης για το παρελθόν, ως βασικών επιδιώξεων της διδασκαλίας της ιστορίας και των μαθημάτων που σχετίζονται με αυτήν.

Στο παρόν άρθρο παρουσιάζεται μια σειρά από διδακτικά σενάρια σχετικά με τη διδακτική προσέγγιση του παρελθόντος, τα οποία έχουν εφαρμοστεί στην πράξη σε μαθητές Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στο μουσείο και στη σχολική τάξη. Κοινός γνώμονας των σεναρίων είναι η αξιοποίηση συλλογών κι επιμέρους αντικειμένων ως ερεθισμάτων για τόνωση του ενδιαφέροντος, μελέτη και κατανόηση του παρελθόντος. Πρέπει, επίσης, να τονιστεί ότι τα προτεινόμενα σενάρια είναι διαμορφωμένα με οπτική από το σχολείο προς το μουσείο, σύμφωνα με τα μέσα και τις δυνατότητες που έχει ο εκπαιδευτικός στη σύγχρονη σχολική τάξη κι έξω από αυτήν, κι έχουν εφαρμοστεί σε σχολικές μονάδες Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης της Δυτικής Αττικής από τη γράφουσα.

ii. Ανάγκες μαθητών Γυμνασίου

Οι μαθητές του Γυμνασίου καλύπτουν ένα ευρύ ηλικιακό φάσμα με ποικίλα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά. Στην ηλικία αυτή τα άτομα βρίσκονται σε φάση μεταβατική κοινωνικά, αρχίζουν να κατανοούν την οπτική των άλλων, να διαμορφώνουν συγκεκριμένη συμπεριφορά και να εντάσσονται σε ομάδες συνομηλίκων μέσα από τις οποίες αντιλαμβάνονται την ατομικότητά τους: συναισθηματικά, αποκτούν σταδιακά αυτοεκτίμηση, αναπτύσσουν αίσθηση του εαυτού, προσπαθούν να κερδίσουν την αποδοχή των άλλων, αναζητούν τη σεξουαλική τους ταυτότητα: πνευματικά, θέλουν να δοκιμάζουν καινούργια πράγματα, αναπτύσσουν τα προσωπικά τους ταλέντα, διαφοροποιούν τις δραστηριότητές τους ανάλογα με το φύλο, έχουν ανάγκη από διασκέδαση και ψυχαγωγία, αισθητική και πνευματική έκφραση: αγαπούν τη μελέτη, όταν τους δίνει ερεθίσματα για

έρευνα, κι εφαρμόζουν εναλλακτικές προσεγγίσεις στα προβλήματα, που τους παρουσιάζονται. Μαθαίνουν παρατηρώντας, αλλά ακολουθούν τους δικούς τους ρυθμούς και δεν ανέχονται την πίεση.

Τα αναπτυξιακά αυτά χαρακτηριστικά των εφήβων επηρεάζουν σημαντικά και τις επισκέψεις τους στα μουσεία· τα παιδιά της ηλικίας αυτής αισθάνονται δέος για τα αυθεντικά αντικείμενα και για το παρελθόν, που αυτά αντιπροσωπεύουν, αλλά θεωρούν τα μουσεία χώρους με νεκρά εκθέματα, όπου όλοι μένουν σιωπηλοί. Από την άλλη, τους αρέσει να αλληλεπιδρούν και να αισθάνονται πως οι σκέψεις τους ή και οι από κοινού αποφάσεις τους λαμβάνονται υπόψη, γι' αυτό η επίσκεψη σε μουσεία χωρίς φίλους έχει μικρό ενδιαφέρον (Εικ. 1). Επιτυχημένες επισκέψεις θεωρούνται αυτές που δίνουν στους μαθητές τη δυνατότητα να προσεγγίσουν τα «πιο βαρετά μαθήματα», για παράδειγμα την ιστορία, με τρόπο δημιουργικό και ψυχαγωγικό (Morris Hargreaves McIntyre 2002, 32- 33· Jensen 1999, 112-113).

iii. Μουσείο, σχολείο και παρελθόν

Αν και η διδασκαλία του παρελθόντος στο σχολείο είναι ένας αναγνωρισμένος θεσμός, που έχει καταξιώσει το ρόλο της ιστορίας και των συναφών μαθημάτων στην αγωγή των μαθητών (Μονιότ 2000, 25-27) ως γνωστικών αντικειμένων με ιδιαίτερη σημασία για το συλλογικό κοινωνικό αγαθό (Barton & Levstik 2008), φαίνεται πως στην πράξη η προσέγγισή του με την έννοια της όσο γίνεται πιο ενεργητικής εμπλοκής σε αυτό (Levstik & Barton 2011) παραμένει ένα σοβαρό θέμα συζήτησης (Αβδελά 1998, 114-126). Στη συζήτηση αυτή ιδιαίτερη θέση έχει η αξιοποίηση του Μουσείου ως φυσικού χώρου μάθησης (Νάκου 2009· Μούλιου 2005· Δάλκος 2000, 86-93· Davis & Gardner, 1999· Hein 1998) και των συλλογών ως ερεθισμάτων για αναζήτηση της γνώσης για το παρελθόν (Νάκου 2001).

«Ένα παρελθόν που στερείται απτών λειψάνων, φαίνεται πάρα πολύ αδύναμο για να είναι αξιόπιστο. [...] Για να είμαστε σίγουροι ότι υπήρξε παρελθόν, πρέπει να δούμε τουλάχιστον μερικά από τα ίχνη του», γράφει ο Lowenthal (1985, 247) κι αυτό αποτελεί την ουσία της σύνδεσης μουσείου και παρελθόντος, τουλάχιστον ως σχολικού αντικειμένου. Αναζητώντας, λοιπόν, εναλλακτικά περιβάλλοντα μάθησης, όχι απλώς δεν πρέπει να αγνοήσουμε τα μουσεία, τις ιστορικές τοποθεσίες και τις συλλογές, αλλά θα πρέπει ενδεχομένως να τα τοποθετήσουμε στο κέντρο της μελέτης των μαθητών, ώστε σταδιακά να αποκτήσει το παρελθόν το ρόλο που πραγματικά πρέπει να έχει στη σκέψη και τη συνείδηση των παιδιών ως αυριανών πολιτών (Νάκου 2009, 109· Κασβίκης & Ανδρέου 2008, 125-133· Μπούνια & Νικονάνου 2008, 85-88· Χρυσουλάκη & Πίνη 2008, 214-216· Νάκου 2000, 12· Αβδελά 1998, 124-125). Με αυτό το σκεπτικό δομήθηκαν, εφαρμόστηκαν, αξιολογήθηκαν και προτείνονται εδώ τα παρακάτω διδακτικά σενάρια.

iii. Διδακτικά σενάρια

iii.1. Παιδαγωγικός σχεδιασμός

Με τον όρο «διδακτικό σενάριο» νοείται ένα σύνολο δραστηριοτήτων, οι οποίες σχεδιάζονται, για να αξιοποιηθούν διδακτικά, και δομούνται σε ένα ενιαίο σύνολο, που διαμορφώνει ουσιαστικά μια ιστορία αφήγησης (Πόλκας & Τουλούμης 2012, 23· Γκίκα 2002, 350-354). Τα προτεινόμενα σχέδια διδασκαλίας στηρίζονται κατ' εξοχήν στη διδακτική μεθοδολογία του *εποικοδομισμού* και μάλιστα της *ανακαλυπτικής/ διερευνητικής μάθησης* του Bruner και τη διαδικασία *«Επίλυσης προβλήματος»*, σύμφωνα με τις αρχές της *ευρετικής μάθησης* (Γιαννακόπουλος 2011, 59· Τσακίρη & Καπετανίδου 2007, 39· Jeffery-Clay 1997· Peterman 1997). Κύρια τεχνική που εφαρμόζεται είναι η «εμπλουτισμένη διδασκαλία», αφού για την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων χρησιμοποιείται πρόσθετο διδακτικό υλικό, στο οποίο ο εκπαιδευτικός λειτουργεί κατά τα πρότυπα του

«εκπαιδευτικού σεναρίου», ως «δάσκαλος που δημιουργεί» (Γιαννακόπουλος 2011, 59-60). Σημαντικό ρόλο στα σχέδια έχουν ο μουσειακός χώρος ως ερέθισμα κι αφετηρία προβληματισμού, η χρήση του αρχαιολογικού χώρου για επιτόπια έρευνα ή με την πρωταρχική του λειτουργία, η παρατήρηση κι επεξεργασία αντικειμένων (αντιγράφων αρχαιοτήτων) και φωτογραφιών – εικόνων μέσω φύλλων εργασίας για την ανάλυση δεδομένων και την επίλυση προβλημάτων (Durbin et al. 2003, 4-6), η αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών για την άντληση πληροφοριών, η συγκέντρωση προφορικών μαρτυριών (Κωστή 2008), καθώς και η Δραματική Τέχνη στην Εκπαίδευση (Κοντογιάννη 2012· Φραγκή 2011, 169-170· Αυδή & Χατζηγεωργίου 2007· Τσιάρας 2005). Τέλος, σε όλες τις δραστηριότητες εφαρμόζονται οι αρχές της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας (Ματσαγγούρας 2008, 87). Προαπαιτούμενο όλων των δραστηριοτήτων είναι η εξοικείωση με την έννοια του μουσείου, το ρόλο του, τα επαγγέλματα που σχετίζονται με αυτό, τα είδη και τις λειτουργίες του (Κωστή 2009).

iii.2. Περιγραφή των διδακτικών σεναρίων

Αν και η μουσειακή εμπειρία, που εξασφαλίζει την αυθεντική επαφή με τις συλλογές στον αρχαιολογικό χώρο ή το μουσείο, αποτελεί μια επικοινωνιακή πρακτική με πολλαπλά εκπαιδευτικά πλεονεκτήματα (Νικονάνου 2010, 84· Κασβίκης & Ανδρέου 2008, 137-138), οι υπερβολικές απαιτήσεις σε χρόνο και προετοιμασία και τα τυπικά θέματα μετακίνησης των μαθητών εκτός σχολικής μονάδας, αποθαρρύνουν συχνά τους εκπαιδευτικούς από ανάλογες προσπάθειες. Για το λόγο αυτό εδώ προτείνονται σχέδια αξιοποίησης συλλογών κι αντικειμένων και προσομοίωσης με τη μουσειακή λειτουργία τόσο στο μουσείο και τον αρχαιολογικό χώρο, όσο και, ως εναλλακτική προσέγγιση, στην τάξη.

iii.2.α. Δραστηριότητες στον αρχαιολογικό χώρο

1^ο διδακτικό σενάριο: Έλα να παίξουμε ...στο Αρχαίο Ελληνικό Θέατρο

Μάθημα: Δραματική Ποίηση από Μετάφραση – Γ' Γυμνασίου Διάρκεια: Μία (1) διδακτική ώρα προετοιμασίας, ένα πρωινό για έρευνα και δράση στο χώρο του θεάτρου και μία (1) διδακτική ώρα για παρουσίαση.

Τόπος: Θέατρο Επιδαύρου

Προαπαιτούμενο: Επαφή με την έννοια του αρχαίου δράματος και τα μέρη του αρχαίου θεάτρου. Στο πλαίσιο των προγραμμάτων καινοτόμων δραστηριοτήτων, που αναπτύσσεται εκτός συμβατικού διδακτικού ωραρίου, προετοιμάζεται από ομάδα μαθητών σκηνή από την Ελένη του Ευριπίδη ή τους Ορνιθες του Αριστοφάνη, που αποτελούν διδακτέα ύλη για την Γ' Γυμνασίου. Απαιτείται, ακόμη, άδεια από τη Δ' ΕΠΚΑ για παρουσίαση σύντομου θεατρικού αποσπάσματος στο θέατρο της Επιδαύρου.

Περιγραφή Δραστηριότητας: Οι μαθητές, κατάλληλα εξοπλισμένοι για τη μελέτη του χώρου του θεάτρου της Επιδαύρου με σκίτσα της κάτοψης, μολύβια, σημειωματάρια, μέτρο, μεγεθυντικούς φακούς, φωτογραφικές μηχανές, χωρίζονται σε ομάδες που αναλαμβάνουν διαφορετικό έργο· οι «αρχιτέκτονες», χωρισμένοι σε μικρότερες υπο-ομάδες, καταγράφουν τη μορφή των κερκίδων, των διαζωμάτων και των κλιμάκων, οι «θεατρολόγοι», επίσης, χωρισμένοι σε μικρότερες υπο-ομάδες, μελετούν τη λειτουργικότητα της ορχήστρας, της σκηνής, των παρόδων, οι «ηχοηλίπτες/σκηνοθέτες/φωτιστές» μελετούν την οπτική και την ακουστική. Τέλος, αφού όλες οι ομάδες έχουν ολοκληρώσει την έρευνά τους, η ομάδα των ηθοποιών παρουσιάζει τις σκηνές που έχουν προετοιμάσει με τη μορφή πρόβας, χωρίς κοστούμεια και σκηνικά (Εικ. 2).

Συνέχεια: Στο σχολείο κάθε ομάδα παρουσιάζει σύντομα τα ευρήματα της έρευνάς της. Η

ομάδα των ηθοποιών σχολιάζει την εμπειρία της «παράστασης» στον αυθεντικό χώρο του αρχαίου θεάτρου και δέχεται ερωτήσεις από τους υπόλοιπους μαθητές. Το σενάριο ολοκληρώνεται με συζήτηση αναστοχασμού.

2^ο διδακτικό σενάριο: Γράφοντας τον οδηγό του αρχαιολογικού χώρου

Μάθημα: Τοπική Ιστορία Γ΄ Γυμνασίου – Διάρκεια: Ένα (1) πρωινό στο χώρο, μία (1) διδακτική ώρα για προετοιμασία, μία (1) για σύνθεση των εργασιών και μία (1) για παρουσίαση.

Τόπος: Αρχαιολογικός χώρος Ελευσίνας

Προαπαιτούμενα: Προβολή βίντεο για τον αρχαιολογικό χώρο της Ελευσίνας και χωρισμός των μαθητών σε ομάδες.

Περιγραφή Δραστηριότητας: Η δραστηριότητα ξεκινά με υπόθεση εργασίας ότι για τις ανάγκες ενός μουσειοπαιδαγωγικού προγράμματος για τον αρχαιολογικό χώρο της Ελευσίνας, το οποίο θα απευθύνεται σε παιδιά της Δ΄ τάξης του δημοτικού σχολείου, ο υπεύθυνος μουσειοπαιδαγωγός θέλει να ετοιμάσει έναν οδηγό κατάλληλα προσαρμοσμένο στις ανάγκες των παιδιών της ηλικίας αυτής. Ζητά, λοιπόν, τη βοήθεια της Γ΄ Γυμνασίου του σχολείου μας, ώστε να επιτύχει το καλύτερο δυνατό παιδαγωγικά αποτέλεσμα. Οι μαθητές Γυμνασίου περιηγούνται στο χώρο χωρισμένοι σε ομάδες ειδικών στα *ελευσίνια μυστήρια*, στον *τειχισμό και την οχύρωση*, στη *ρωμαϊκή αρχιτεκτονική*, στο *υδρευτικό σύστημα της αρχαιότητας*, στη *λαϊκή αρχαιολογία και τη διαχρονική εξέλιξη του χώρου* και καταγράφουν τις παρατηρήσεις τους, φωτογραφίζοντας το χώρο (Εικ. 3).

Συνέχεια: Οι ομάδες στο σχολικό εργαστήριο Πληροφορικής συνθέτουν το υλικό τους σε ενιαίο κείμενο, το διανθίζουν με φωτογραφίες και το διαμορφώνουν τελικά σε έναν απλό οδηγό για τον αρχαιολογικό χώρο. Κατά την επόμενη διδακτική ώρα γίνεται παρουσίαση του υλικού και συζήτηση.

iii.2.β. Δραστηριότητες στο μουσείο

1^ο διδακτικό σενάριο: Ξεναγοί στο κορυφαίο μουσείο

Μάθημα: Ιστορία Γ΄ Γυμνασίου – Διάρκεια: Ένα πρωινό στο μουσείο, στο πλαίσιο σχεδίου εργασίας (project) με θέμα τον περιηγητισμό και τον ελγινισμό, διάρκειας ενός τριμήνου.

Χώρος: Μουσείο Ακροπόλεως

Προαπαιτούμενα: Επεξεργασία ιστορικών πηγών, έμμεσων κι άμεσων, αποκλειστικά με τη χρήση Νέων Τεχνολογιών για τον περιηγητισμό και τον ελγινισμό και για τις επιπτώσεις τους στις ελληνικές αρχαιότητες. Μετά από ενημέρωση για τα εκθέματα του νέου Μουσείου Ακροπόλεως, για τον τρόπο έκθεσης και το στόχο του μουσείου, οι μαθητές ενός τμήματος της Γ΄ τάξης επιλέγουν από το διαδικτυακό τόπο του Μουσείου Ακροπόλεως τις ενότητες ή τα εκθέματα που θα ήθελαν να επεξεργαστούν, ώστε να ξεναγήσουν τους μαθητές των άλλων τμημάτων κατά την επίσκεψη του σχολείου. Στη συνέχεια, συγκεντρώνουν πληροφορίες και διαμορφώνουν δραστηριότητες για τους υπόλοιπους μαθητές. Με βάση τις επιλογές των μαθητών, καταρτίζεται μία πορεία κίνησης στο μουσείο από τη διδάσκουσα.

Περιγραφή Δραστηριότητας στο μουσείο: Στο μουσείο η διδάσκουσα απλώς καθοδηγεί τους μαθητές, σύμφωνα με τη διαμορφωμένη πορεία, και δίνει πληροφορίες για τυχόν περαιτέρω απορίες με τη βοήθεια και τη συνεργασία των μαθητών-ξεναγών. Κύριο έργο των μαθητών αυτών, ωστόσο, είναι η «ξενάγηση» και η παρότρυνση των συμμαθητών τους, ώστε, με ερωτήσεις και κατάλληλα ερεθίσματα, να παρατηρήσουν τα εκθέματα. Κάθε ομάδα «ξεναγών» έχει διαμορφώσει ένα σύντομο «πακέτο» εποπτικού υλικού, που το μοιράζει στους υπόλοιπους, οι οποίοι είναι ελεύθεροι να κάνουν ερωτήσεις (Εικ. 4).

Συνέχεια: Κατά την επόμενη διδακτική ώρα οι «ξεναγοί» συζητούν την εμπειρία, ενώ οι μαθητές των άλλων τμημάτων βαθμολογούν τις ομάδες και αξιολογούν τους συμμαθητές τους. Νικητής δεν ανακηρύσσεται κανείς, γιατί στο μουσείο ...δεν υπάρχουν νικητές και ηττημένοι.

2^ο διδακτικό σενάριο: Ρωτώντας τον παππού και τη γιαγιά

Μάθημα: Τοπική Ιστορία Γ' Γυμνασίου Διάρκεια: Ένα (1) πρωινό στο μουσείο, μία (1) ώρα για προετοιμασία και μία (1) ώρα για παρουσίαση και αναστοχασμό.

Χώρος: Τοπικό μουσείο, λαογραφικό ή αρχαιολογικό

Προαπαιτούμενα: Οι μαθητές ενημερώνονται για το μουσείο, που πρόκειται να επισκεφθούν. Παράλληλα, προετοιμάζουν ερωτήσεις και συζητούν για τις αρχές της διαγενεακής επαφής και τη συμπεριφορά τους απέναντι στους ηλικιωμένους που θα συναντήσουν στο μουσείο. Ομάδα ηλικιωμένων προετοιμάζεται αντίστοιχα, σε συνεννόηση με το ΚΑΠΗ της πόλης.

Περιγραφή Δραστηριότητας στο μουσείο: Οι μαθητές υποδέχονται τους ηλικιωμένους στο μουσείο. Μετά τις αναγκαίες συστάσεις, ξεκινά η περιήγηση. Στην περίπτωση του λαογραφικού μουσείου, οι ηλικιωμένοι γίνονται οι βασικοί «ξεναγοί», συζητούν με τους μαθητές για τα εκθέματα και με κατάλληλα ερωτήματα από τους μαθητές ανακαλούν μνήμες της νεανικής τους ηλικίας, σχετικά με αυτά (Εικ. 5). Στην περίπτωση του αρχαιολογικού μουσείου, οι μαθητές σε ομάδες μιλούν για τις «τυπικές» ακαδημαϊκού τύπου πληροφορίες για τα εκθέματα και καλούν τους ηλικιωμένους να συσχετίσουν τα εκθέματα αυτά με τις μνήμες τους. Οι μαθητές και στις δύο περιπτώσεις καταγράφουν τις δηλώσεις των ηλικιωμένων, για να τις αξιοποιήσουν στην εργασία τους.

Συνέχεια: Οι μαθητές στο σχολείο συζητούν για την εμπειρία της διαγενεακής επαφής στο μουσείο και καταγράφουν το υλικό που προέκυψε από αυτήν σε ενιαίο σύνολο. Μετά από κοινή συμφωνία μεταξύ τους αποφασίζουν πώς θα αξιοποιήσουν τις πληροφορίες αυτές.

iii.2.γ. Δραστηριότητες στην τάξη

1^ο διδακτικό σενάριο: Οι μελετητές του Κυκλαδικού Πολιτισμού

Μάθημα: Ιστορία Α' Γυμνασίου Διάρκεια: Τέσσερις (4) διδακτικές ώρες

Προαπαιτούμενο -1^η διδακτική ώρα: Αφόρμηση –χρωροχρονική τοποθέτηση του Κυκλαδικού Πολιτισμού και συσχέτισή του με την εποχή του Χαλκού.

Περιγραφή 1ης Δραστηριότητας -2^η διδακτική ώρα: Οι μαθητές χωρίζονται σε πέντε ομάδες. Σε κάθε ομάδα δίνεται από ένα αντικείμενο - αντίγραφο κυκλαδικού αρχαιολογικού ευρήματος (από πωλητήρια μουσείων). Με φύλλα εργασίας δίνονται οι κατάλληλες κατευθύνσεις στους μαθητές, ώστε να συναγάγουν από την επεξεργασία των αντικειμένων τα βασικά χαρακτηριστικά του κυκλαδικού πολιτισμού, δηλαδή το πλήθος των ειδωλίων, τη μορφή της γυναίκας στα ειδώλια και το συμβολισμό της, τις τοιχογραφίες και τις πληροφορίες που μας δίνουν για τις ασχολίες, τα σχετικά επαγγέλματα και τα υλικά (Εικ. 6). Στη φάση αυτή αξιοποιείται και η προϋπάρχουσα γνώση, σύμφωνα με την αρχή του εποικοδομισμού, καθώς οι μαθητές έχουν ήδη γνωρίσει από την εποχή του λίθου τα γυναικεία ειδώλια· επίσης, έχουν μιλήσει για τη χρήση φυσικών χρωστικών ουσιών και για την έμφυτη τάση του ανθρώπου να αναπαριστά με ζωγραφικές απεικονίσεις τις δραστηριότητές του. Κάθε ομάδα παρουσιάζει στην τάξη (ολομέλεια) τα συμπεράσματά της, τα οποία καταγράφονται στον πίνακα από τη διδάσκουσα, με τη μορφή καταϊγισμού ιδεών. Για παράδειγμα φύλλου εργασίας, βλ. εικ. 7.

Περιγραφή 2^{ης} Δραστηριότητας -3-4^η διδακτική ώρα: Οι μαθητές μελετούν έμμεσες ιστορικές πηγές, αναζητούν εικόνες στο διαδίκτυο και οργανώνουν μια έκθεση για τον

Κυκλαδικό πολιτισμό με επιλογή της θεματικής που τους ενδιαφέρει, αλλά και της μορφής που θα έχει αυτή (ψηφιακή, παραδοσιακή, στην τάξη, σε κοινό χώρο κοκ). Ακολουθεί συζήτηση αναστοχασμού.

2^ο διδακτικό σενάριο: Τα αντικείμενα του χαρακτήρα

Μάθημα: Ιστορία Α΄ Γυμνασίου Διάρκεια: Τρεις (3) διδακτικές ώρες

Προαπαιτούμενο-1^η διδακτική ώρα: Γνωριμία με τον Μυκηναϊκό Πολιτισμό κι ένταξή του στην εποχή του Χαλκού, μέσω προβολής ντοκιμαντέρ. Απαιτείται, επίσης, εξοικείωση με τα επαγγέλματα του μουσείου.

Περιγραφή Δραστηριότητας -2^η & 3^η διδακτική ώρα: Οι μαθητές, χωρισμένοι σε ομάδες, υποδύονται επαγγελματίες του μουσείου ειδικούς στο Μυκηναϊκό Πολιτισμό, έναν «αρχαιολόγο», ένα «μουσειολόγο», ένα «συντηρητή», ένα «σκιτσογράφο», έναν «παιδαγωγό ανά ομάδα», οι οποίοι πρέπει να ετοιμάσουν μια έκθεση με θέμα «Πρόσωπα των Πολύχρυσων Μυκηνών». Η έκθεση θα αποτελείται από τέσσερις ενότητες, που θα καταλαμβάνουν από μία προθήκη καθεμία με εικονικά σκίτσα μιας προσωπικότητας / υποθετικού χαρακτήρα των Μυκηνών της εποχής του Χαλκού, καθώς και σχετικά αντικείμενα. Οι χαρακτήρες είναι: *άναξ, γραφεύς, ιέρεια, αγγειοπλάστης*. Ο Διευθυντής του Μουσείου τους έχει παραδώσει από έναν φάκελο για κάθε χαρακτήρα, που παραλαμβάνουν οι «ειδικοί» ανά ομάδα, ο οποίος περιέχει λίγα στοιχεία για το πρόσωπο αυτό και μια σειρά από δελτία τεκμηρίωσης των αντικειμένων του μουσείου που θα χρησιμοποιηθούν στην έκθεση. Πρέπει να επιλέξουν, από το σύνολο των δελτίων, τα αντικείμενα που θα εκτεθούν σε κάθε προθήκη, να γράψουν κείμενα, να σχεδιάσουν το εποπτικό υλικό και την ίδια την έκθεση για την προθήκη. Τα σχέδια της έκθεσης και τα κείμενα τοποθετούνται στους τοίχους της τάξης. Για παράδειγμα δελτίου τεκμηρίωσης, βλ. εικ. 8.

iv. Παρατηρήσεις και συμπεράσματα

Οι μαθητές, γενικά, όπως έχει καταγραφεί από την παρατήρηση κατά την εφαρμογή των παραπάνω δραστηριοτήτων, ανταποκρίνονται πολύ θετικά σε δραστηριότητες που τους εμπλέκουν δημιουργικά στη μάθηση, τους φέρνουν σε επαφή με αυθεντικά ερεθίσματα και τους επιτρέπουν αυτενέργεια και συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων. Το μουσείο, ο αρχαιολογικός χώρος, ακόμη και τα αντικείμενα που αντιγράφουν αυθεντικές εκφράσεις του υλικού πολιτισμού στην τάξη, έχουν τη δυνατότητα να αφυπνίσουν το ενδιαφέρον των μαθητών για το παρελθόν ως αντικείμενο διδασκαλίας. Γιατί τι θα μπορούσε να αποτελέσει πιο γόνιμο έδαφος, για να γίνει κατανοητό το παρελθόν και ο πολιτισμός του, από τον πραγματικό χώρο, στον οποίο αναπτύχθηκε; Πώς θα μπορούσε αυτό να γίνει περισσότερο πιστευτό ως βιωμένος χρόνος, αν δεν αναγνωριζόταν η ύπαρξή του μέσα από τα τεκμήρια του υλικού πολιτισμού; Και πώς θα μπορούσε να γίνει προσβάσιμη η μεθοδολογία έρευνας του επιστήμονα, ιστορικού, μουσειολόγου, αρχαιολόγου, παρά με τη χρήση αντικειμένων, που προσομοιώνουν την εργασία του;

Συχνά η ενασχόληση με τον υλικό πολιτισμό ως θεωρία στο σχολείο προκαλεί δυσφορία στους μαθητές, οι οποίοι πρέπει να απομνημονεύσουν λεπτομέρειες περιγραφών αντικειμένων και χώρων, που ποτέ τους δεν έχουν δει. Το μουσείο, ο αρχαιολογικός χώρος και οι συλλογές δίνουν κεντρίσματα στη σκέψη, παρέχουν εμπειρίες και εποπτείες και πάνω απ' όλα αποδείξεις ότι το παρελθόν υπήρξε, μοιάζει με το παρόν ή διαφέρει από αυτό, αλλά το επηρεάζει κι, επομένως, αξίζει να μελετηθεί. Σ' αυτό μπορεί να συμβάλει και η καταγραφή προφορικών μαρτυριών για το παρελθόν, με φορείς τους ηλικιωμένους, μια διαδικασία, που βρίσκει γόνιμο χώρο στο μουσείο και φέρνει σε

δημιουργική επαφή γενιές απομακρυσμένες ηλικιακά, όπως οι έφηβοι και οι ηλικιωμένοι.

Αντικειμενικές δυσκολίες, βέβαια, για την αξιοποίηση του μουσείου, του αρχαιολογικού χώρου και των συλλογών στην τάξη υπάρχουν· οι συνέπειες, όμως, που έχουν οι σχετικές δραστηριότητες στη σκέψη και τη στάση των μαθητών απέναντι στο παρελθόν έχει πολύ θετική επίδραση στο ίδιο το μάθημα. Γι' αυτό, αξίζει τον κόπο να πειραματιστούμε.

Κωστή Κατερίνα, kosti.katerina@gmail.com

Μουσειολόγος (ΜΑ ΕΚΠΑ), Υποψήφια Διδάκτωρ, Τμήμα Θεατρικών Σπουδών, Σχολή Καλών Τεχνών, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Αβδελά, Έ. (1998). *Ιστορία και Σχολείο*. Αθήνα: Νήσος.

Αυδή, Α. & Χατζηγεωργίου, Μ. (2007). *Η Τέχνη του Δράματος στην Εκπαίδευση. 48 Προτάσεις για Εργαστήρια Θεατρικής Αγωγής*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Barton, K. & Levstik, L. (2008). *Διδάσκοντας Ιστορία για το Συλλογικό Αγαθό* (μτφρ. Α. Θεοδωρακάκου). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Γιαννακόπουλος, Δ. (2011). Ιστορία. Θεωρητικό μέρος. Στο Μ.Ζ. Φουντοπούλου (Επιμ.), *Βασικό Επιμορφωτικό Υλικό. Τόμος Β: Ειδικό μέρος «ΠΕ02 Φιλολογοί»*, 56-62. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Γκίκα, Ε. (2002). Σχεδιασμός εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων (σεναρίων) για το μάθημα της Ιστορίας με τη χρήση εργαλείων των Νέων Τεχνολογιών: Μεθοδολογικές προσεγγίσεις. Στο Χ. Κυνηγός & Ε. Δημαράκη (Επιμ.), *Νοητικά Εργαλεία και Πληροφοριακά Μέσα. Παιδαγωγική Αξιοποίηση της Σύγχρονης Τεχνολογίας για τη Μετεξέλιξη της Εκπαιδευτικής Πρακτικής*, 350-368. Αθήνα: Καστανιώτης.

Δάλκος, Γ. (2000). *Σχολείο και Μουσείο*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Κασβίκης, Κ. & Ανδρέου, Α. (2008). Περιβάλλοντα ιστορικής μάθησης εκτός σχολείου: ιστορικό τοπίο, αρχαιολογικοί χώροι και μουσεία, μνημεία και "τόποι" πολιτισμικής αναφοράς. Στο Ν. Νικονάνου & Κ. Κασβίκης (Επιμ.), *Εκπαιδευτικά Ταξίδια στο Χρόνο. Εμπειρίες και Ερμηνείες του Παρελθόντος*, 122-152. Αθήνα: Πατάκης.

Κοντογιάννη, Ά. (2012). *Η Δραματική Τέχνη στην Εκπαίδευση*. Αθήνα: Πεδίο.

Κωστή, Κ. (2008). *Μουσεία και Τρίτη Ηλικία. Το Μουσείο ως Χώρος Κοινωνικής Προσφοράς*. Αδημοσίευτη Διπλωματική Εργασία Εξειδίκευσης στο Π.Μ.Σ. «Μουσειακές Σπουδές». Αθήνα: ΕΚΠΑ.

Κωστή, Κ. (2009). Μια πρόταση προετοιμασίας επίσκεψης στο μουσείο με Τ.Π.Ε. Στο Ε.Τ.Π.Ε. (Επιμ.), *Εκπαιδευτικό Συνέδριο Ένταξη και Χρήση των Τεχνολογιών Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαιδευτική Διαδικασία*. Βόλος, 24-26 Απριλίου 2009: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (Διαθέσιμο στο διαδίκτυο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.etpe.eu/new/custom/pdf/etpe1413.pdf>, τελευταία επίσκεψη 1/7/2014).

Μονιότ, Η. (2000). *Η Διδακτική της Ιστορίας* (μτφρ. Ε. Κάννερ). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Ματσαγγούρας, Η. (2008). *Η Σχολική Τάξη*. Αθήνα: Γρηγόρη, 2003.

Μούλιου, Μ. (2005). Μουσεία: Πεδία για την κατανόηση του κόσμου. *Τετράδια Μουσειολογίας*, 2, 9-17.

- Μπούνια, Α. & Νικονάνου, Ν. (2008). Μουσειακά αντικείμενα και ερμηνεία: δημιουργώντας την εμπειρία, επιδιώκοντας την επικοινωνία. Στο Ν. Νικονάνου & Κ. Κασβίκης (Επιμ.), *Εκπαιδευτικά Ταξίδια στο Χρόνο. Εμπειρίες και Ερμηνείες του Παρελθόντος*, 66-95. Αθήνα: Πατάκης.
- Νάκου, Ε. (2000). *Τα Παιδιά και η Ιστορία*. Αθήνα: Μεταίχιμο
- Νάκου, Ε. (2001). *Εμείς, τα Πράγματα και ο Πολιτισμός*. Αθήνα: Νήσος.
- Νάκου, Ε. (2009). *Μουσεία, Ιστορίες και Ιστορία*. Αθήνα: Νήσος.
- Νικονάνου, Ν. (2010). *Μουσειοπαιδαγωγική. Από τη Θεωρία στην Πράξη*. Αθήνα: Πατάκης.
- Πόλκας, Λ. & Τουλούμης, Κ. (2012). *Μελέτη για τον Σχεδιασμό, την Ανάπτυξη και την Εφαρμογή Σεναρίων και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων για τη Διδασκαλία της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας (Διαθέσιμο στο διαδίκτυο, στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.greeklanguage.gr/sites/default/files/digital_school/3.1.3ancient_greek_polkas-touloumis_0.pdf, τελευταία επίσκεψη 17.09.2012).
- Τσακίρη, Δ. & Καπετανίδου, Μ. (2007). Θεωρίες Μάθησης και Δημιουργική-Κριτική Σκέψη. Στο Β. Κουλαϊδής (Επιμ.), *Σύγχρονες Διδακτικές Προσεγγίσεις για την Ανάπτυξη Κριτικής – Δημιουργικής Σκέψης για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*, 21-60. Αθήνα: ΟΕΠΕΚ.
- Τσιάρας, Α. (2005). *Το Δράμα και το Θέατρο στην Εκπαίδευση*. Αθήνα: Παπούλιας.
- Φραγκή, Μ. (2011). Η αξιοποίηση του θεάτρου στην εκπαίδευση. Στο Ν. Τσαφταρίδης (επιμ.), *Βασικό Επιμορφωτικό Υλικό. Τόμος Γ: Ειδικό μέρος - Αξιοποίηση των Τεχνών στην Εκπαίδευση*, 167-202. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Χρυσουλάκη, Σ. & Πίνη, Ε. (2008). Το κόκκινο νήμα: αρχαιολογικές εκπαιδευτικές εκθέσεις. Στο Ν. Νικονάνου & Κ. Κασβίκης (Επιμ.), *Εκπαιδευτικά Ταξίδια στο Χρόνο. Εμπειρίες και Ερμηνείες του Παρελθόντος*, 208-237. Αθήνα: Πατάκης.

Ξενόγλωσση

- Durbin, G. et al. (2003). *Learning From Objects*. London: English Heritage.
- Davis, J. & Gardner, H. (1999). Open windows, open doors. Στο E. Hooper-Greenhill (Επιμ.), *The Educational Role of the Museum*, 99-104. London & New York: Routledge.
- Hein, G. (1998). *Learning in the Museum*. London and New York: Routledge.
- Jeffery-Clay, K. (1997). Constructivism in Museums: How Museums Create Meaningful Learning Environments. *Journal of Museum Education*, 23(1), 3-7.
- Jensen, N. (1999). Children, teenagers and adults in museums: a development perspective. Στο E. Hooper-Greenhill (Επιμ.), *The Educational Role of the Museum*, 110-117. London & New York: Routledge.
- Levstik, L. & Barton, K. (2011). *Doing History. Investigating with Children in Elementary and Middle Schools*. New York: Routledge.
- Lowenthal, D. (1985). *The Past is a Foreign Country*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Morris Hargreaves McIntyre (2002). *Start With the Child: The Needs and Motivations of Young People. A Report Commissioned by Resource & The Chartered Institute of Library and Information Professionals* (Διαθέσιμο στο διαδίκτυο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:

<http://www.mla.gov.uk/documents/re179rep.pdf> , τελευταία επίσκεψη 09.06.2014).

Peterman, F. (1997). Becoming constructivist museum educators. *Journal of Education in Museums*, 18, 4-7.